

людяності може відбуватися по-різному. В одному випадку людяність формується як реакція на жорстокість – чужу і власну. В іншому – чинником саморозвитку людяності в людині може і повинна бути взаємна людяність: спочатку – стосовно самої особистості, із часом – стосовно оточуючих.

І. Бех зазначає, що виховання у дитини прагнення цінувати іншу людину здійснюється двома шляхами: розкриттям дитині позитивних сторін людей та попередженням зневажливого ставлення до самої дитини [1; с. 56].

Аналіз психологічних досліджень дає змогу розглядати милосердя як моральну якість особистості, основу якої становлять інтелектуально-емоційні зв'язки, які поєднують у собі моральні уявлення, відповідні почуття, поведінку. Милосердя ототожнюється психологами з емпатією (К. Роджерс), людяністю (І. Бех), сердечністю (Читтапад), любов'ю і симпатією до людей (В. Мухіна, В. Котирло, Л. Прокопенко).

Проблема виховання милосердя знайшла відображення і в працях сучасних педагогів (О. Білецька, Л. Кириченко, І. Кобильченко, І. Княжевої, М. Станциц, В. Шутова та інші). Аналіз сучасних педагогічних досліджень засвідчує, що поняття “милосердя” розглядається педагогами як: співчутливість, небайдужість (Л. Кириченко); діяльна любов (В. Шутова); явище моральності (М. Станциц); ціннісне ставлення до людини (О. Білецька); здатність співчувати, жаль (І. Княжева); ціннісне ставлення до ближнього, прояв любові, співчуття та безкорисливої допомоги тому, хто її потребує (І. Кобильченко).

Наведені теоретичні положення дають нам змогу визначити милосердя як найважливішу моральну якість, що передбачає вияв співчуття, співпереживання до оточуючих, безкорисливу допомога ближньому, здатність відгукуватися на чужий біль. Милосердя ґрунтується на таких якостях, як турботливість, доброта, людяність.

Список використаної літератури

1. Бех І. Д. Формувати у дитини почуття цінності іншої людини / І. Д. Бех // Педагогіка толерантності. – 2001. – № 2 – С. 52–58.
2. Коменский Я. А. Избранные педагогические сочинения : в 2-х т. / Я. А. Коменский – М. : Педагогика, 1982. – Т. 1. – С. 164–280.
3. Сухомлинский В. А. О воспитании / В. А. Сухомлинский. – М. : Просвещение, 1975. – 272 с.
4. Толстой Л. Н. Путь к жизни / Лев Николаевич Толстой. – М. : Республика, 1993. – 431 с.
5. Ушинский К. Д. Избранные педагогические сочинения /Константин Дмитриевич Ушинский. – М. : Просвещение, 1968. – 557 с.

*Л. І. Гриценко,
м. Київ*

АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ В УМОВАХ СПОРТИВНОГО НАПРЯМУ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ

У статті окреслено актуальність проблеми професійного самовизначення старшокласників, які навчаються за спортивним профілем, та основні проблеми, з якими

стикається учень-спортсмен на шляху побудови професійної та особистісної перспективи.

Ключові слова: *профільне навчання, спортивний напрямок, професійне самовизначення.*

Концепція профільного навчання передбачає, що в Україні загальноосвітня підготовка у старших класах здійснюється відповідно до соціально-диференційованих видів діяльності, що обумовлюються суспільним розподілом праці, за п'ятьма основними напрямками, одним з яких є спортивний. Спортивний напрям профілізації має важливе соціальне значення у зв'язку з проблемою збереження здоров'я населення країни й потребою у висококваліфікованих спеціалістах для її розв'язання. На ринку праці, окрім власне професійного спорту, зростає попит на професії, пов'язані з таким освітнім профілем, як туризм (інструктори туризму, альпінізму, працівники промислового альпінізму, природоохоронної, екскурсійної, лісничої, сільськогосподарської галузі, працівники рятувальних служб тощо), послугами в сфері забезпечення здоров'я (фітнес-тренери, інструктори з плавання, пілатесу, аквааеробіки тощо).

За рахунок змін у структурі, змісті, організації освітнього процесу та все більшій його диференціації, профільна школа дозволяє повніше враховувати інтереси, схильності і здібності учнів, створювати можливості для орієнтації освіти старшокласників відповідно до їхніх професійних інтересів та намірів. Засвоєння змісту освіти у загальноосвітніх закладах з профільним навчанням має забезпечувати як загальноосвітню підготовку учнів так і підготовку до майбутньої професійної діяльності. Профіль навчання реалізується через вивчення базових (обов'язкових для всіх напрямів – інваріантна складова), профільних предметів (реалізують цілі, завдання і зміст кожного конкретного профілю і обов'язкові для учнів, котрі обрали даний профіль) та курсів за вибором (навчальних курсів, що входять до складу профілю навчання і виконують функції поглиблення і розширення змісту профільних предметів або забезпечення профільної прикладної і початкової професійної спеціалізації навчання). Варіативні навчальні програми мають розроблятися з урахуванням потреб різних регіонів і науково-методичних пріоритетів учителя (навчального закладу). Спортивний напрямок профільного навчання може бути реалізований в різних профілях та їх комбінації, як то: атлетика, гімнастика, плавання, спортивні ігри, туризм та інші.

В дослідженні О.В. Котової визначено теоретичні положення, на які спирається організація профільного навчання за спортивним напрямком: опора на концептуальні засади профільного навчання (врахування потреб ринку праці, інтересів і здібностей учнів до різних видів професійної діяльності), підвищення рівня фізичної підготовки, опанування руховими вміннями й навичками з фізичної культури, формування здорового способу життя, розширення змісту предмета "Фізична культура" (фізкультурно-оздоровча, спортивна та профільно зорієнтована діяльність) [3].

Форми організації профільного навчання можуть бути внутрішньошкільні (профільні класи і групи в ЗНЗ; профільне навчання за індивідуальними навчальними планами і програмами; динамічні профільні групи) та зовнішні (міжшкільні профільні групи; профільна школа інтернатного типу; опорна старша

школа; навчально-виховний комплекс (НВК); міжшкільний навчально-виробничий комбінат (МНВК); ЗНЗ на базі ВНЗ. Так, за даними Комітету з фізичного виховання та спорту МОНМС України, в 2012-13 н. р. за спортивним напрямом в спеціалізованих класах та школах навчаються 1337 учнів, з них: 38 в Дніпропетровській, 169 в Донецькій, 141 в Запорізькій, 143 в Івано-Франківській, 102 в Київській, 234 в Луганській, 38 в Львівській, 22 в Миколаївській, 75 в Одеській, 18 в Сумській, 12 в Тернопільській, 89 в Херсонській областях, а також 127 і 129 учнів в містах Києві і Севастополі відповідно. З них спеціалізуються в ДЮСШ за видами спорту 67 баскетболістів, 19 і 130 – з боротьби (вільної та греко-римської), 60 – з веслування на байдарках, 12 – з водного поло, 24 – волейболу, 168 – гандболу, 29 – з легкої атлетики, 199 – з плавання, 10 – з настільного тенісу, 2 фехтувальники, 538 футболістів, 18 хокеїстів (з шайбою), 28 самбістів, 13 – з у-шу (кунг-фу) та 10 баскетболістів-інвалідів. Так, Запорізька спеціалізована школа фізичної культури №18, яка відпрацьовує наступність у навчанні вихованців: ДЮСШ-ЗНЗ – ВНЗ, має декілька спортивних спеціалізацій: гімнастику, гандбол, боротьбу, спортивну аеробіку, бокс, тхеквон-до.

Та, як зазначалось вище, спортивний напрямок реалізується не тільки в підготовці спортсменів. Так, Чернігівська ЗОШ I-III ступенів №14 обрала профіль підготовки “туризм”, Луцька ЗОШ-колегіум №11 здійснює навчання за профілем “туризм” на трьох рівнях: шкільному, позашкільному та суспільному; Волинський ліцей із посиленою військово-фізичною підготовкою готує до військової служби та має профільну групу з навчання туризму; Староконстянтинівська ЗОШ ступенів I-III №3 “Школа сприяння здоров’я” – має профіль “туризм”; Лисичанська ЗОШ № 14 пріоритетом має впровадження гендерного підходу в інноваційних уроках фізичної культури; Кремінська ЗОШ №4 Луганської обл. ввела елективні курси у систему допрофільної підготовки; в Краснодонській ЗОШ №8 в межах реалізації міської програми “Здорова нація – здорова дитина” на 2008/2013 н. р. діють спеціалізовані класи в початковій та середній школі та профільний – в старшій) [2].

Зміст професійного самовизначення полягає в поступовому формуванні у особистості внутрішньої готовності до свідомого і самостійного планування, корегування та реалізації своїх професійних планів та інтересів. Адже людина може отримувати задоволення і від процесу оволодіння професією, і від процесу самої трудової діяльності [4, с. 111]. Співробітниками лабораторії трудового виховання і профорієнтації Інституту проблем виховання НАПН України з 2011 року ведуться ґрунтовні дослідження щодо змісту та педагогічних засобів підготовки учнів старших класів до професійного самовизначення в умовах профільного навчання [5].

Специфічне місце посідає проблема самовизначення професійних спортсменів, діяльність яких характеризується певною сукупністю взаємопов’язаних особливостей [1]. Надзвичайно висока фізична та емоційна напруженість вимагає повної самовіддачі спортсмена в процесі змагань і тривалих, часто навіть виснажливих тренувань заради досягнення піку необхідної форми в момент відповідальних виступів. Режим життя професійних спортсменів пов’язаний з частими переїздами, спорт супроводжують не лише тріумф, а й численні травми - небезпечні й такі, що легко лікуються, але дадуться взнаки

пізніше. Спортсмен, віддаючи всі сили і творчу енергію улюбленому виду спорту, повинен завжди чітко пам'ятати, що його фізичні сили і морально-вольові здібності не можуть бути безмежними, тому професійна діяльність його обмежена у часі певними віковими рамками. Він має бути психологічно готовий до того, що неминуче прийде час, коли у його житті настають кардинальні зміни: він не може досягти попередніх результатів, більш помітно втомлюється, його все частіше триматимуть на лаві запасних, впаде рівень заробітної плати, зникнуть преміальні. Але головним ударом стане усвідомлення, що він назавжди втрачає свої професійно-спортивні кондиції.

Висновок. На сьогодні стали стратегії самореалізації у конкретній професії та в цілому в різних сферах життя перестають бути ефективними. Особливо актуальним це є для старшокласників, які обрали спортивний профіль. Специфіка вимог, які висуває до особистості опанта сфера спорту, а саме: жорсткі обмеження за станом здоров'я, витривалістю, психофізичними характеристиками тощо, – в разі будь-яких несприятливих зовнішніх чи внутрішніх подій можуть призвести до часткової чи повної втрати профпридатності в обраному специфічному напрямку в будь-який непередбачений час і навіть на етапі навчання. Та й за найсприятливіших умов вікові зміни організму спортсмена вимагають зміни характеру, цілей діяльності, або й можливість самореалізації в новій професійній сфері. Тому одним з характерних аспектів професійного самовизначення особистості в умовах спортивного напрямку профільного навчання має бути варіативність особистого професійного плану, гнучкість щодо перспектив розгортання життєвого шляху. Так, саме поняття професійного успіху при побудові особистого професійного плану має враховувати варіабельність професійного шляху залежно від можливих травм, вікових змін, передбачати перспективи не тільки найближчого, але й віддаленого майбутнього.

Завданнями подальших досліджень є:

1) визначення специфіки процесу самовизначення особистості їх професійного становлення залежно від змістового наповнення спортивного профілю в навчальних закладах;

2) відбір змісту та педагогічних засобів забезпечення професійного самовизначення старшокласників умовах спортивного напрямку профільного навчання, та, зокрема, засобів формування настанови на побудову варіантів розвитку кар'єри у осіб, що орієнтовані на самореалізацію в спорті.

Список використаної літератури

1. Арабаджи Т.Д. Необхідність формування професійного самовизначення спортсмена / Т. Д. Арабаджи // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2011. – №11. – С. 5 – 8.

2. Гнітецька Т. Досвід організації профільного навчання за спортивним напрямом (профіль “туризм”) / Т. Гнітецька, І. Войтович // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я в сучасному суспільстві: збірник наукових праць. – 2012. – №4(20). – С. 139 – 141.

3. Котова О.В. Принципи організації профільного навчання у старшій школі / О. В. Котова // Освіта на Луганщині. – 2008. – № 1(28). – С. 52 – 55.

4. Кравченко Т.В. Професійне самовизначення: узгодження інтересів дитини і батьків /Т. В. Кравченко // Актуальні питання психологічного забезпечення навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах [Текст]: матеріали міжвуз. наук.-практ. конф. (Київ, 25

травня 2012 р.). – К. : Нац. акад. внутр. справ, 2012. – С. 111-114.

5. Морін О.Л. Констатація стану науково-методичного забезпечення професійного самовизначення учнів старших класів / О.Л. Морін // Актуальні питання психологічного забезпечення навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах [Текст]: матеріали міжвуз. наук.-практ. конф. (Київ, 25 травня 2012 р.). – К. : Нац. акад. внутр. справ, 2012. – С. 154–156.

*А. І. Грїтчина,
м. Київ*

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ЮНАКІВ ШКІЛ-ІНТЕРНАТІВ ДО ВИКОНАННЯ РОЛІ СІМ'ЯНИНА ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Стаття присвячена проблемі дослідження підготовки юнаків інтернатних закладів до виконання соціальної ролі сім'янина як педагогічної категорії.

Ключові слова: *готовність до виконання ролі, соціальна роль, юнаки, інтернатні заклади, сім'янин.*

Формування готовності юнацтва до виконання ролі сім'янина – багатоаспектна проблема, яку пов'язують із статевим дозріванням та соціальною зрілістю особистості. Сучасна молодь має орієнтири, які все більше відходять від орієнтирів на створення сім'ї, особливо це характерно для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які вже мають негативний досвід сімейного піклування.

Слід зазначити, що змістовний аналіз законодавчих та нормативних актів засвідчив, що гостро постає питання формування у молоді свідомого ставлення до шлюбу з метою створення міцної, самостійної сім'ї, народження бажаних дітей, вказується також на необхідність підвищення рівня готовності до виконання соціальних ролей чоловіка та батька.

Науковці намагаються дослідити процес підготовки юнацтва до виконання ролі сім'янина у теоретичній площині, виявити відповідні чинники та розкрити соціально-педагогічні та психолого-педагогічні умови. Медико-психологічні аспекти підготовки до шлюбу розглядали у своїх дослідженнях М. Алексеєва, Т. Афанасьєва, Л. Богданович, Т. Буленко, Д. Ісаєв, В. Каган, А. Хрипкова, З. Шкіряк-Нижник та інші. Морально-педагогічні аспекти підготовки школярів до сімейного життя вивчалися В. Барським, В. Бойко, Л. Верб, М. Вовчик-Блакитною, З. Зайцевою, Є. Ільїною, В. Карпіковим, Р. Лемеховою, А. Сизановим, В. Сухомлинським, І. Трухїним. Особливості статевого виховання й статеворольового самовизначення як фактору готовності до виконання ролі сім'янина досліджували М. Боришевський, О. Васютинський, Т. Говорун, О. Кікінежді, Д. Колесов, І. Кон, В. Кравець, Д. Логвінова, Л. Мороз, Т. Титаренко та інші.

Соціально-психологічні механізми розвитку у юнаків готовності до виконання ролі сім'янина як необхідної складової життєдіяльності у власних сім'ях розкрито у працях психологів О. Бодальова, К. Вітакера, І. Дубровіної, В. Зацепіна, С. Ковальова, Г. Навайтїса, А. Обозової, П. Якобсона. Окрім цього в монографічних дослідженнях педагогів знайшли відображення проблеми теорії і практики дошлюбної підготовки молоді (В. Кравець, В. Шмїдт, Л. Яценко); підготовки до виконання батьківських і материнських функцій (В. Бойко, Д. Луцик, Г. Чередниченко).